

Nagy Zsolt

Az árnyékban maradt Öllerer család. Egy osztrák virágkertész-família a „rövid 20. században” Erdélyben

A 19–20. század fordulójára csaknem minden erdélyi városnak volt legalább egy-két állandó műkertésze, aki szerteágazó szaktudása, munkája révén a helyiek körében nagy megbecsülést, tiszteletet vívott ki magának, lokális–regionális hírnévnek örvendhetett. Maga a *műkertész* és *műkertészet* fogalom az 1830-as évektől kezdődően tűnik fel egyre nagyobb gyakorisággal a korabeli forrásokban, dokumentumokban. Az 1867-ben kiadott Czuczor–Fogarasi-féle magyar nyelvszótárban is már ott találjuk definícióját: „Kertész, ki a kertek, különösen díszkertek és díszvirágok, dísznövények művelését a finomabb ízlés, illetőleg szépműtan szabályai szerint mesterségesen űzi.”¹ – azaz olyan dísznövények termesztésével hivatásszerűen foglalkozó kertész szakembert értettek alatta, aki esetenként területrendezéssel, parkosítással, kerttervezéssel, -kialakítással és -fenntartással is foglalkozott, kertészeti árudát vagy virágboltot tartott fenn, nemesítési munkát végzett, szakmai tanácsadást nyújtott, így szolgálva ki a városi polgárok egyre növekvő virág- és dísznövényigényeit. A Magyar Királyi Kertészeti Tanintézet révén csak a 3 éves szakoktatásban részesült, okleveles kertészeket tekintették hivatalos, „valódi” műkertészeknek, akik alkalmi munkákra napszámosokat hívhattak, s 1-2, ritkábban több kertésztanoncot tarthattak. E tanoncok a 3 éves gyakorlati képzés leteltével ún. tanulólevelet kaptak, majd néhány hónaptól 5-6 évig terjedően segédkertészekként helyezkedhettek el, s csak ezt követően válhattak műkertészekké. Az ipartestületbe, országos egyesületbe való tömörülés a 20. század elejéig váratott magára, valódi gyakorlati megvalósulását a század nagy történelmi eseményei, a politikai, gazdasági, társadalmi válságok, a határátjárások sora húzta keresztül, majd a diktatúra éveit is a magánkertészeteknek új fejlődési irányt szabott: hanyatlásnak indultak az egykori virágzó vállalkozások, bekebelezte őket az állami vagy kollektív gazdaság, a kertészcsaládok tagjait meghurcolták, az üzemi termesztés háttáji kertekbe szorult vissza.

A magyar néprajztudomány a közelmúltig kevés figyelmet fordított a 19–20. századi (erdélyi) műkertész-társadalom vizsgálatára, éppen ezért csak szórványos adataink vannak arra vonatkozóan, hogy egy-egy műkertészcsalád tevékenysége milyen hatással lehetett adott térségek, települések (paraszti) kertkultúrájára. Jelen tanulmányban² célom, hogy az említett századok fordulóján Erdélybe érkező alsó-ausztriai Öllerer (I.) János (Johann) és családjának a történészek által csak „rövid 20. századként” emlegetett periódusban (az első világháború kezdete és az

Nagy Zsolt (1991) – doktorandus, BBTE, Hungarológiai Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, nagyczszolt@yahoo.com

¹ Czuczor Gergely – Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára*. IV. Pest 1867. 671.

² A kutatás az ELTE Márton Áron Szakkollégiuma által meghirdetett Szülőföldi Felsőoktatási Tanulmányi Támogatás segítségével valósult meg.

1989-es rendszerváltás közötti időszakban) kifejtett virágkertészeti tevékenységét, annak a paraszti-polgári kertkultúrára gyakorolt hatását a rendelkezésre álló források alapján bemutassam.

1. „És a Haller ment és ezt a [...] kertészeti szakembert egy hátizsákkal elhozta”

Az osztrák származású Öllerer família tagjai több generáción keresztül foglalkoztak Marosvásárhelyen – a korabeli viszonyokhoz képest – magas szintű, nagyüzemi szabadföldi és üveg-házi dísznövénykertészettel, illetve emellett növénynemesítéssel és -kereskedelemmel. Erdélybe való letelepedésük ideje és körülményei egyelőre tisztázatlanok. Egy múlt század közepén írott újságcikk is homályosan, kissé romantikusan fogalmaz erről: „Valamilyik dúsgazdag erdélyi arisztokrata annak idején fejébe vette, hogy családját, vendégeit, metresszeit elkápráztatja virággyásaival és parkjának gruppaival, s ezért az osztrák Öllerer családot Erdélybe telepítette.”³ A kutatás során ez idáig a következő adatokat sikerült rögzíteni e korai, megtelepedési időszakról: a család első, Erdélybe érkező tagja Öllerer (I.) János (Johann) volt, aki frauendorfi Öllerer (I.) József (Iosif) és herzogenburgi Heumesser Mária (Maria) földbirtokosok gyerekeként született 1869-ben az alsó-ausztriai Gemeinlebarnban,⁴ s a Bécshez közeli Frauendorfból⁵ jött Magyarországra.

A családi emlékezet szerint Öllerer (I.) Jánost a német származású grófi Haller család valamely férfi tagja hozta magával erdélyi birtokára egy ausztriai látogatása alkalmával. „*És a Haller ment, és ezt a tiszta osztrák [...] kertészeti szakembert egy hátizsákkal elhozta. [...] És soha életibe’ nem ment haza Ausztriába a családjához. [...] Nem tudott jól magyarul, de [...] nem tanította meg a gyermekeket németül. [...] beolvadni akart érdekes módon [...] pedig akcentussal beszélt egész életébe*”⁶ – vallotta minderről Öllerer Irén – (III.) János özvegye, a ma élő Öllerer-családtagok legidősebb tagja. Egy 1896-os házassági anyakönyvi kivonat valóban a közölteket látszik igazolni, hiszen (I.) János foglalkozásánál az „urasági kertészt”, lakhelyénél pedig „Balázstelkét” olvashatjuk.⁷ A Szeben megyei településen Haller birtok volt a 19. században, így joggal feltételezhetjük, hogy a kertészet élére Alsó-Ausztriából az akkori tulajdonos, hallerkői gróf Haller Jenő (1843–1898) hívhatta meg Öllerert. Haller Jenő a kapjoni főág utolsó tagjaként, Küküllővár uraként vette feleségül 1874-ben a szentpáli ághoz tartozó Haller Franciskát (1856–1916),⁸ akivel együtt Balázstelkén eklektikus kastélyt építtet, s híres mintagazdaságot létesít.⁹ A gazdaság kialakításában, illetve vezetésében a huszonéves Öllerernek

³ Utunk XIII(1958). 19. sz. 2.

⁴ *Házassági anyakönyvi kivonat 313*. Kvár, 1896. nov. 14. Családi tulajdonban (a továbbiakban *HAK 313*). Sajat gyűjtés (a továbbiakban: S. gyűjt.).

⁵ Feltehetően az alsó-ausztriai Groß Gerungs községhez tartozó Frauendorf.

⁶ Öllerer Irén (a továbbiakban Ö. I.) szóbeli közlése (a továbbiakban szóbeli közl.). Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

⁷ *HAK 313*. S. gyűjt.

⁸ *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája I.* Összeáll. Gudenus János József. Bp. 1990. 505–506.

⁹ Bicsok Zoltán – Orbán Zsolt: „Isten segedelmével udvaromat megépíttetem...” *Történelmi családok kastélyai Erdélyben*. IV. kiad. Csíkszereda 2019. 254.

uradalmi kertészként oroszlánrésze lehetett, s bár nem tudjuk Erdélybe való jövetelének pontos dátumát, az 1890-es évek első felére datálhatjuk azt. Magát a balázstelki mintagazdaságot az 1893-as *Pallas Nagy Lexikona* – Gerendi István mintaborászatával együtt – már említi.¹⁰

Haller Jenő 1898-ban bekövetkezett halálával – ugyan 1916-ig a birtokot még a feleség tovább adminisztrálja – Öllerer távozott a balázstelki birtokról. Erre utal a Pesti Hírlapban 1898. októberében megjelent cikk is, melyben az Erzsébet királyné szobrára adományozók névsorában tűnik fel (I.) János neve egy szurduki gyűjtésnél.¹¹ A később fia, (II.) János nevére kiállított iparigazolványok a születési helynél jelölik meg ugyanezen Szilágy megyei települést.¹² Valószínű tehát, hogy Haller Jenő halála után Öllerer (I.) János 4-5 évig a Jósikák szurduki birtokán tevékenykedett, Margit nevű leánya (1898) után 1899-ben (II.) János, majd 1903-ban legkisebb gyermeke, (II.) József is itt született.¹³ A kastély ekkoriban báró Jósika Irén (1853–1940) tulajdonában volt, aki az ausztriai Salzburgban született Jósika Samuval (1848–1923) kötött házasságot, s feltehetően álltak még a „szurduki remete”, a magyar történelmi regény megteremtője, báró Jósika Miklós (1796–1865) által építtetett üveg- és rózsaházak is,¹⁴ amikor Öllerer a birtokon megfordult. A kastély körüli utolsó építkezések a 19. század utolsó végére datálhatók, így elképzelhető, hogy a déligyümölcsökkel, babérral, fenyvessel, sétányokkal és rózsákkal tarkított kert¹⁵ kialakításában kérte – az osztrák műkertészek szakértelmét minden bizonnyal jól ismerő – Jósika Samu Öllerer műkertész segítségét.

Öllerer Irén közlése szerint (I.) János a Szurdukhöz közeli Wesselényi-birtokon, Zsibón is megfordult, majd valamikor 1903–1904-től ismét a Haller-birtokon, egy külön házban lakott családjával, s uradalmi kertészként dolgozott, ezúttal Kerelőszentpálon. A családi irattárban csupán egy, a szentpáli kastélyt ábrázoló korabeli levelezőlap utal minderre,¹⁶ fia, (II.) József nekrológiájában viszont említés esik az apa Kerelőszentpálon végzett munkájáról: „[...] egy magas férfi szállt le a kerelőszentpáli állomáson. Meghívásra érkezett, virágházat építeni, rövid időre.”¹⁷ Ekkoriban, 1892-től gróf hallerkői Haller György (1861–1944) volt a kerelőszentpáli kastély birtokosa. Kertjét feleségével, a szintén gróf bethleni Bethlen Ilonával (1872–1924)¹⁸ a 20. század elején – épp Öllerer feltételezett otlétekor – alakították modern díszkertté: „Ötvenholdnyi területen alakított ki gyönyörű tájkertet, virágágyásokkal, díszfákkal (tiszafa, mocsári tölgy, rózsaszínű gesztenye, platán, éger, ezüstfenyő) és cserjékkel, üvegházzal, sétányokkal, kis tavakkal, mocsárral és fenyvessel.”¹⁹ Öllerer Irén tudni véli azt is, hogy Kerelőszentpálról (I.) János azért állt tovább, s kezdett magánkertészeti vállalkozásba Marosvásárhelyen, mert a közben felcseperedő gyerekei s a Haller gróf gyerekei között „*valami történt, és megmérgeződött.*”²⁰

¹⁰ *Pallas Nagy Lexikona*. II. Bp. 1893. 520. Lásd még ua. VIII. Bp. 1894. 594.

¹¹ Pesti Hírlap XX(1898) 281. sz. 13.

¹² *Iparigazolvány 2148*. Marosvásárhely. 1941. jún. 18. Családi tulajdonban (a továbbiakban *Iparig. 2148*). S. gyűjt.

¹³ Honvédségi Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára (a továbbiakban Honv. Közl.). LIV(1942). 31. sz. 716; Ellenzék LXIII(1942). 180. sz. 5. Ö. I. szerint Öllerer (I.) József (Johann) 1902-ben született. Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely. 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹⁴ Bicsok Zoltán – Orbán Zsolt: *i.m.* 309.

¹⁵ Ua. 310.; Fekete Albert: *Az erdélyi kertművészet. Szamos menti kastélykertek*. Kvár 2012. 87.

¹⁶ Ö. I. szób. közl. Mvhely. 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹⁷ Vörös Zászló (a továbbiakban V. Z.). XXXVI(1984). 72. sz. 2.

¹⁸ Összeáll. Gudenus János József: *i.m.* 506.

¹⁹ Bicsok Zoltán – Orbán Zsolt: *i.m.* 266.

²⁰ Ö.I. szób. közl. Marosvásárhely. 2020. júl. 22. S. gyűjt.

Valójában távozásában több tényező is közrejátszhatott: az összegyűjtött keresetével, munkára már befogható gyerekeivel úgy gondolhatta, működőképes, jövedelmező magánkertészetet tud létesíteni egy olyan rohamosan fejlődő városban, melynek híre – Bernády György első polgármestersége idején – elérhetett a mindössze néhány kilométerre fekvő Haller-birtokra. Ugyanakkor a szentpáli uradalom és kastély várományosát, Haller Istvánt (1896–1971) édesapja mezőgazdasági pályára állítva okleveles gazdának szánta,²¹ így Öllerer kezei közül fokozatosan kivehették a kertészet irányításának jogát. De a család távozásának okát az aktuális történelmi-politikai-gazdasági helyzetben is kereshetjük, hisz az első világháború kitörése előtti bizonytalan időszakban az ereje teljében lévő családfenntartó méltán érezhetett késztetést arra, hogy végre a maga talpára állva önállósodjon, függetlenedjen.

2. „[...] nagyon nagy, nagy kertészetet sikerült neki alapítani”

Az 1903–1914 közötti bő évtizedről sajnos egyelőre semmi kézzelfoghatót nem sikerült felszínre hozni az Öllerer család sorsának alakulását illetően, így csupán a családi emlékezetre alapozhatunk annak rekonstruálásában. Tény viszont, hogy Öllerer (I.) János, három gyerekeivel és szászszombori születésű feleségével, Homola Eszterrel (1869–1942)²² 1914 nyarán már Marosvásárhelyen tűnik fel, hiszen a „hátrahagyottak” segélyezésére adakozók névsorában találjuk nevüket.²³ A kertészet számára a város szélén értéktelennek, hidegnek, huzatosnak, mocsarasnak és emiatt hasznosíthatatlannak tartott, ezért feltehetően olcsón megvásárolt terület – a patakmedret átvágva s a Poklos-patak vizét elvezetve – valamikor 1910-ben kezdte lecsapolni. Ezt követte a majdani kertészet területének termőfölddel való feltöltése. Az éppen épülő Kultúrpalota alapjából kiásott földet „hosszú ökrösszekér-sorok hordták hónapokon át a koronkai útra”.²⁴ Az így létrehozott jókora telek a Poklos-patak hídjától a mai Fortuna-keresztződés felső feléig húzódott, végig a patak mentén, a mai Testvériség utca (strada Înfrățirii) és a Hosszú utca (Bulevardul 1918. December 1) közötti, a valamikori *Alsó-* vagy *Kis-Sásvári* részen. „*Ott kezdett el kertészkedni. És nagyon nagy, nagy kertészetet sikerült neki alapítani*”,²⁵ számos helyinek adva munkát.²⁶

A „messze földön híressé lett”²⁷ mintegy 31 üvegházat központi fűtéssel látták el, a fűtőtestek melegítését előbb fás-, majd gőz-, végül pedig földgázkazánokkal oldották meg. A kertészet technikai felszerelésének cserélődéséről, fejlődéséről a korabeli újságok apróhirdetéseai árulnak el részleteket. 1935-ben az Öllerer-kertészet a 12 méter fűtőfelülettel rendelkező Strebel, a 10,5 méter fűtőfelületű National és a 3,5 méter fűtőfelületű Renda üzemképes, keveset használt

²¹ Vö.: <https://opac-nevter.pim.hu/record/-/record/PIM557648>. Utolsó megtekintés: 2020. nov. 1.

²² *HAK 313*. „[...] Homola Eszter 1869–1942” Róm. kat. temet. Marosvásárhely 2020. S. gyűjt.

²³ Székely Napló (a továbbiakban Sz. N.). XLIV(1914). 128. sz. 1; Rendkívüli kiadás (a továbbiakban R. kiad.) szept. 17. 1.

²⁴ V. Z. XXXVI(1984). 72. sz. 2.

²⁵ Ö.I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

²⁶ Ozsváth Károly írásbeli közlése (a továbbiakban írásb. közl.). 2020. máj. 4. S. gyűjt.; Ö. I. írásb. közl. 2020. júl. 19. S. gyűjt.

²⁷ V. Z. XXXVI(1984). 72. sz. 2.

kazánjait kínálta eladásra,²⁸ míg egy év múlva már 60-80 méter tüzelőfelületű gőzkazánt kerestek megvételre.²⁹ A második világháború után többször is előfordult, hogy a központi fűtőberendezéssel nem lehetett már megfelelően átfűteni az üvegházakat, ezért a kisebbik fiú, (II.) József – aki 1919-ben az egykori Gróf Széchenyi István Felsőkereskedelmi Iskola tanulójaként érettségizett,³⁰ majd Budapesten felsőfokú kertészeti képzésben is részesült³¹ – gázégőket kezdett beszerezni.³² Egy 1956-os Vörös Zászlóban megjelent cikk világít rá arra, hogy a gázfűtés-sel való kísérletek 1947-ben kezdődtek meg igazán, amikor az üvegházi szegfűvek majdnem megfagytak.³³ Az Öllerer család a városból saját költségén vezettette ki a gázt, hogy növényeit megóvhassa.

A területen jól megtervezett utakkal elválaszva 19 melegágyegység is helyet kapott, mintegy 260 üveggel fedett, félig süllyesztett melegágyban nevelték a virág- és zöldséggalántákat. Az öntözést jórészt a Poklos-patak vizéből oldották meg, mely az 1940-es évekre az elszaporodó sás, nád, gyom és a beleszórt mindenféle szemét („a Sándor János utcai hídnál egy szalmakalap és egy cipő, a Szondy utcai hídnál több bádogedény és egyéb apróság”) miatt gyakorlatilag kiszáradt.³⁴ De a nagyobb üvegház sor mögött víztorony is épült, melynek tartályába esővizet gyűjtöttek. A terület nyugati végébe 1927-ben épült fel a később több részre osztott, melléképületekkel kiegészített családi ház, melynek közelébe kutat ástak.³⁵ A ház és a kertészet köré – (II.) József kezdeményezésére – 1938 után fenyőfákat ültettek,³⁶ a patak mentén a talajt megkötő fafajokból fasort alakítottak ki, a gondosan bekerített telekre pedig több irányból is bejáratot nyitottak.³⁷ A patakából való víznyerést már a kezdetektől szivattyúkat működtető villanymotorokkal oldották meg. 1945-ben a virágkertészetbe betörő két fiatal fiú le is szerelt és ellopott egy ilyen, nagyobb méretű villanymotort, melynek végül sikerült a nyomára bukkanni.³⁸ Az Öllerer-kertészet 1946-ban egy villanymotorral egybeépített centrifugaszivattyút keresett megvételre,³⁹ s egy 3,3 lóerős, 1200 fordulatos AEG gyártmányú villanymotort kínált eladásra.⁴⁰ Ugyanakkor a Maros partján letelepedett bolgárkertészek számára ajánlották megvételre az óránként 5000 liter teljesítményű régi szivattyújukat.⁴¹ Az eszközök és az áru mozgatását jórészt lovas kocsikkal oldották meg. Korábbi egylovas hajtókocsijukat 1946-ban adták el,⁴² később négykerekű kézi stráfkocsit kerestek megvételre.⁴³

A műkertészet megalapítását, működtetését és fenntartását a korabeli lehetőségek, viszonyok között – a háborús idők nyomorát is figyelembe véve – szinte emberfeletti teljesítményként

²⁸ Brassói Lapok (a továbbiakban B. L.) XLI(1935). 99. sz. 10.

²⁹ Ua. XLII(1936). 185. sz. 10; 187. sz. 10; 189. sz. 20.

³⁰ Magyar Szó (a továbbiakban M. Sz.) XIII(1939). 153. sz. 2.

³¹ Ö.I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

³² Igaz Szó. II(1954). 3–4. sz. 69.

³³ V. Z. V(1956). 15. sz. 3.

³⁴ Székely Szó (a továbbiakban Szék. Sz.) III(1943). 194. sz. 4.

³⁵ A ház építésének idejéről a homlokzaton elhelyezett évszám tanúskodik. A kút ma is megvan.

³⁶ V. Z. XXXVI(1984). 72. sz. 2.

³⁷ Vö. Árjegyzék. Marosvásárhely 1937. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

³⁸ Szabad Szó (a továbbiakban Szab. Sz.) II(1945). 118. sz. 3.

³⁹ Ua. III(1946). 41. sz. 4.

⁴⁰ Ua. 144. sz. 4; 153. sz. 4; 155. sz. 4.

⁴¹ Ua. 88. sz. 4; 90. sz. 4; 93. sz. 8.

⁴² Ua. 145. sz. 4; 146. sz. 6; 153. sz. 4; 155. sz. 4.

⁴³ Ua. 66. sz. 2; 67. sz. 2.

értékelhetjük, főként ha azt is figyelembe vesszük, hogy mindeközben az Öllerer családnak arra is volt gondja, hogy a világháborús menekültek,⁴⁴ valamint a katonatiszti özvegyek és árvák javára bőkezűen adakozzon.⁴⁵ Érdekes módon ez a fajta jótékonykodási kedv és hajlandóság a család további történetében is – az éppen aktuális politikai, gazdasági helyzettől szinte függetlenül – folyamatos, dokumentálható. Az Öllerer familia tagjai feltűnnek például 1928-ban az „L. J.-né” temetési szertartására adakozók névsorában,⁴⁶ 1933-ban a helyi diákbál diákkirálynő-választását virágcsokrokkal támogatók között,⁴⁷ 1936-ban a Kemény Zsigmond Társaság színházi akciójának aláírói között,⁴⁸ 1939-ben a marosvásárhelyi Újságíró Bál mecénásai élén,⁴⁹ 1940-ben a menekültek javára adakozók közt,⁵⁰ de adománnyal járulnak hozzá ugyanezen évben az ún. jözseffalvi ügyhöz,⁵¹ a Református Kollégium ösztöndíj- és jutalomalapjához,⁵² 1942-ben a Vörös Kereszt kórház felszereléséhez,⁵³ 1943-ban a Katolikus Női Misszió nyereménytárgysorsolásához,⁵⁴ 1945-ben a Népvédelmi Egyesület működéséhez,⁵⁵ a Kommunista Ifjak házi mulatságához⁵⁶ vagy épp a Haladó Ifjúság bukaresti útiköltségéhez.⁵⁷ A helyi társadalomba való beilleszkedésüknek fontos kulcsa lehetett tehát az ilyesféle karitatív tevékenység.

Az 1910–1913 közötti időszak az Öllerer-kertészetben elsősorban a fontosabb tereprendezési, építkezési munkálatokkal telt, míg a tulajdonképpeni, piacra is termelő tevékenység 1913 őszétől indulhatott be. 1914-ből vannak az első adataink arra vonatkozóan, hogy (I.) János májusban már zellerpalántot,⁵⁸ júniusban vágott fehér szegfűt,⁵⁹ illetve különböző szőnyegágyi növényeket⁶⁰ kínált eladásra. 1917-től a Földművelési Minisztérium a nyári szünidőre egy kertésztanuló tartására is engedélyt adott számára,⁶¹ melyet feltehetően következő félévre is odaítéltek, hiszen decemberben a helyi független politikai újság hirdetései között olvashatjuk: „Legalább 6 elemít végzett 15-16 éves fiú tanoncnak felvétetik Öllerer János műkertésznel.”⁶²

A virágkínálat időbeni alakulásáról, bővüléséről elsősorban szintén a korabeli újsághirdetésekből nyílik némi rálátásunk: 1918 nyarán rózsatöveket,⁶³ késő ősszel cserpes és vágott

⁴⁴ Ellenőr. X(1916). R. kiad. szept. 12. 1.

⁴⁵ Az Újság. XV(1917). 129. sz. 13.

⁴⁶ Sz. N. LVIII(1928). 23. sz. 4.

⁴⁷ Reggeli Újság (a továbbiakban R. U.) III(1933). 190. sz. 2.

⁴⁸ Székelyföld XXXVIII(1936). 13. sz. 3.

⁴⁹ M. Sz. XIII(1939). 40. sz. 4.

⁵⁰ R. U. X(1940). 217. sz. 2.

⁵¹ M. Sz. XIII(1939). 163. sz. 2.

⁵² *A Marosvásárhelyi Református Kollégium Évkönyve az 1939–40. és 1940–41. iskolai évről.* Közzét. Szabó József. Marosvásárhely 1941. 59. (II.) József 1940-ben itt kezdi az elemi tanulmányait (Uo. 118.).

⁵³ R. U. XII(1942). 56. sz. 5.

⁵⁴ Szék. Sz. III(1943). 288. sz. 3.

⁵⁵ Szab. Sz. II(1945). 6. sz. 2.

⁵⁶ Szab. Sz. II(1945). 43. sz. 4.

⁵⁷ Szab. Sz. II(1945). 235. sz. 4. A sort még hosszasan folytatni lehetne. 2010-ben Öllerer Klára, (II.) József lánya mint utolsó törvényes örökös a dévai Szent Ferenc Alapítványra hagyta a családi házat (Népújság (a továbbiakban N.ú.) LXIV(2012). 292. sz. 2).

⁵⁸ Ellenőr. X(1916) 79. sz. 2; R. kiad. máj. 23. 2.

⁵⁹ Ua. R. kiad. jún. 1. 2; 86. sz. 1; 87. sz. 1; 88. sz. 2; 89. sz. 2; R. kiad. jún. 13. 1.

⁶⁰ Ua. R. kiad. jún. 15. 2; 92. sz. 2.

⁶¹ A Kert. XXIII(1917). 21. sz. 669.

⁶² Ellenőr. XI(1917). 196. sz. 4; 198. sz. 4.

⁶³ Ua. XII(1918). 48. sz. 2; 49. sz. 2.

krizantémot hirdettek eladásra,⁶⁴ 1919 tavaszán fehér oltott orgonabokrokat és rózsatöveket,⁶⁵ 1920-ban rózsafákat, évelőket és különböző más dísznövényeket.⁶⁶ A kertészet valódi fellendülését és a látványosabb eredményeket mégis – a háborút követő nehéz átmeneti időszakból immár kilábalva – az 1920-as évek hozták meg.

1923. április 28-án a család virágboltot nyitott,⁶⁷ melynek vezetését a zsidó Fisher családból származó diplomás kertészre, (II.) József feleségére, Halász Ágnesre bízta, de emellett alkalmazottakat is tartottak.⁶⁸ Az Öllerer familiát az 1924-es marosvásárhelyi *Almanach*-ban már mint virágkertész és -kereskedőcsaládot is megtaláljuk. Kertészetük helyét a koronkai úton, míg virágüzletüket a Főtér 44. szám alatti házban jelölték a név- és címtár szerkesztői.⁶⁹ Ez feltehetően elírás lehet, és a 45. szám alatt található Papp-Bányai-palotáról van szó, ahol ebben a periódusban valóban működött virágüzlet, sőt az egykori bolt tábláján az „Öllerer” felirat Révész Ernő 1936-ban kiadott képeslapján is szépen olvasható.⁷⁰ Az Öllerer-féle üzlet jó forgalmat bonyolíthatott, hisz az egykori vásártér közepén, a Bolyai utca sarkán bárki számára elérhető volt. Nem csoda hát az sem, hogy igencsak hamar számos fontos szerepet betöltött a város társadalmának életében. Olyan hely volt ez, ahol a polgárok találkozhattak, információt cserélhettek, ügyleteiket bonyolíthatták. Sokszor itt talált gazdára egy-egy felújításból megmaradt rakott csempe,⁷¹ megunt gyermek-⁷² és fiúkerékpár,⁷³ kidobott kottafüzet,⁷⁴ örökölt paplanszín,⁷⁵ kihízott fekete kosztüm vagy plusz jövedelem reményében beadott gyapjuszövet.⁷⁶ De ide lehetett vinni az utcán talált mindenféle holmit (pénztárcát, noteszt) is, hogy gazdájuk átvehesse.⁷⁷ Szoptatós dajka,⁷⁸ házvezetőnő,⁷⁹ eladó lakrész⁸⁰ felől érdeklődni is lehetett, s még jótékonyági akciók adományainak is nemegyszer itt helyezték el a gyűjtődobozát.⁸¹ A virágok mellett a boltban árusítottak idényszöveget és palántot, az 1940-es évektől pedig (II.) János falerakatának rendelkezéseit és a tűzifaigényléseket is itt jegyezték. Külön említést érdemel a bolt kirakata, melynek berendezésére a feljegyzések szerint a családtagok sok figyelmet fordítottak. Az „Öllerer virágüzlet hirdetése helyett a kirakata beszél!” – olvashatjuk 1942-ben a *Székelly Szó*

⁶⁴ Ua. 175–179. sz. 2.

⁶⁵ Ua. XIII(1919). 42. sz. 2; 43. sz. 2; 58. sz. 2; 59. sz. 2.

⁶⁶ Ua. XIV(1920). 56. sz. 2.

⁶⁷ *Camera de Comerț și de Industrie, Târgu Mureș. Oficiul registrului comerțului* 2265. Marosvásárhely 1931. okt. 20. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

⁶⁸ Eddig egy alkalmazott nevét sikerült a rendelkezésre álló források alapján azonosítani. 1943-ban a boltban dolgozott „tanulólánycént” Miklós Margit (Szék. Sz. III(1943). 288. sz. 3). 1944-ben „kifutói” (futár) és „tanuló” állást hirdettek (Szék. Sz. IV(1944). 178. sz. 12; 179. sz. 8; 180. sz. 6).

⁶⁹ *Almanahul orașului municipal Tg.-Mureș. Red. Iulius Ghila. Târgu-Mureș* 1924. 396.

⁷⁰ Csepreghy András – Csepreghy Henrik: Üdvözlét Marosvásárhelyről. A hajdani Marosvásárhely régi képes levelezőlapokon. Marosvásárhely 2002. 207. képeslap.

⁷¹ R. U. VI(1936). 185–190. sz. 4; 194. sz. 4; 196. sz. 4; 197. sz. 4.

⁷² Ua. XII(1942). 217. sz. 4; 218. sz. 6.

⁷³ Szab. Sz. III(1946). 138. sz. 4.

⁷⁴ Ua. II(1945). 74. sz. 4.

⁷⁵ Ua. III(1946). 28. sz. 4; 29. sz. 4.

⁷⁶ Ua. 48. sz. 4.

⁷⁷ Ua. I(1944). 32. sz. 4; II(1945). 49. sz. 2.

⁷⁸ Ua. III(1946). 178. sz. 4.

⁷⁹ Szék. Sz. IV(1944). 178. sz. 12; 179. sz. 8; 180. sz. 6; Szab. Sz. II(1945). 119. sz. 8.

⁸⁰ M. Sz. XIII(1938). 38–43. sz. 4.

⁸¹ Szab. Sz. II(1945). 33. sz. 3.

hasábjain.⁸² 1946-ban a bolt kirakata a szakszervezetek, a munkáspártok és a Kereskedő Társulat küldötteiből összeállított döntőbizottság május 1-jei kirakatversenyén is dicséretben részesült.⁸³

Az 1920-as évek közepén a virágkereskedés megnyitása mellett számos szakmai sikernek örvendhettek a családtagok. (I.) János virágait 1924-ben a bukaresti kertészeti tárlaton oklevéllel és aranyéremmel tüntették ki.⁸⁴ A Ma című napilapban közzétett reklámszövegek tanúsága szerint 1925-ben az említett tárlatról ismét aranyéremmel és ezüst virágvázával térhetett haza. A „Meslitz Mihály és Fia bútorüzlet” kirakatában a család díjazott mű- és élővirágait a marosvásárhelyiek is megtekinthették,⁸⁵ melyet egy helyi lap szerkesztője a következőképpen méltatott: „A Meslitz-üzlet kirakatában fél óráig el tudtam gyönyörködni azokban a pompás krizantémokban, amelyek Öllerer János kertészművészetét dicsérik.”⁸⁶ Az Öllerer-kertészet 1925-ben adja ki – eddigi ismereteink szerint – első, német nyelvű árjegyzékét, melyben többek között krizantém-, begónia- és muskátliféléket tüntetett fel.⁸⁷ Talán ennek a kiadványnak köszönhető, hogy híre eljut ahhoz a temesvári Mihai Demetrovici-hoz is, aki 1926-os kertészeti évkönyvébe felveszi a vásárhelyi Öllerer-kertészet adatait.⁸⁸ Ugyanebben az évben (I.) János Bukarestben újabb aranyérmert vehetett át,⁸⁹ majd 1927-ben ismét.⁹⁰

Az Öllerer-féle virágkertészet 1930-ban már Marosvásárhely „legrégebbs” kertészeteként hirdette magát, tavaszi kiültetésre mindenféle nyári és évelő virágokat, palántákat, magastörzsű- és bokorrózsát, oltott orgonát kínáltak, emellett parkosítást, kertrendezést vállaltak, árajánlat- és szaktanácsadás-kéréssel pedig a „Cyklamen” nevet viselő virágüzletbe fordulhattak az érdeklődők.⁹¹ A kertészet ugyanakkor erkélyek, gruppok, sírok beültetését vállalta.⁹² 100 lej fölötti vásárlás esetén a növényeket a cég házhoz is szállította,⁹³ az aktuális virágkínálatról a marosvásárhelyiek pedig egész évben a helyi lapokból értesülhettek,⁹⁴ de kiadták a kertészet második – immár háromnyelvű, német, román és magyar – árjegyzék-katalógusát is, melyben az előzőhöz képest jócskán megnövekedett a kínált virágfajok, -fajták és -hibridek száma. Az említettek mellett zsálya, vaníliavirág, lobélia, kövirózsa, varjúháj, fukszia, ciklámen, hortenzia, főnixpálma, kanna, kardvirág és sok más növény több száz szín- és alakváltozata is felsorolásra került.⁹⁵

Természetesen az Öllerer család Poklos-parti kertészetéből kikerült virágok nemcsak Bukarestben nyerték el a szakma képviselőinek tetszését. (I.) János 1931 szeptemberében a Koha- és Patek-féle kertészetekkel együtt a marosvásárhelyi mezőgazdasági és ipari kiállításnak „valóban mintaszerű” virág- és pálmadiszt, „szemet gyönyörködtető különös pazar ékességet”⁹⁶

⁸² Szék. Sz. II(1942). 74. sz. 4; 75. sz. 8; 76. sz. 6.

⁸³ Szab. Sz. III(1946). 102. sz. 3.

⁸⁴ *Oklevél*. Buk. 1924. nov. 8. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

⁸⁵ A Ma. I(1925). 8. sz. 3; 9. sz. 2; 10. sz. 2.

⁸⁶ Ua. 9. sz. 3.

⁸⁷ Árjegyzék. Mvhely. 1925. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

⁸⁸ M. Demetrovici: *Anuarul horticulturiei române*. Timișoara 1926. 19. A romániai kertészeti címtáraknak még két kiadása jelent meg, mindkettőben megtaláljuk az Öllerer családot. Vö. Ua. 1928. 22; 1935. 24.

⁸⁹ *Oklevél*. Buk. 1926. nov. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

⁹⁰ *Oklevél*. Buk. 1927. nov. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

⁹¹ A Ma. VI(1930). 42–48. sz. 2; 49–51. sz. 1; 53. sz. 1; 54. sz. 1; 56. sz. 1; 57. sz. 1; 58. sz. 2; 59. sz. 2.

⁹² Maros. IV(1930). 90. sz. 3. Vö. még sz. 2; 3; 93. sz. 3; 106. sz. 3; 108. sz. 1; 109. sz. 1; 110. sz. 4.

⁹³ Ua. 95. sz. 3.

⁹⁴ Vö. például ua. 104. sz. 3; 245. sz. 3; 247. sz. 5; 248. sz. 2; A Ma. VI(1930). 124–126. sz. 3.

⁹⁵ Árjegyzék. Marosvásárhely 1930. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

⁹⁶ Székelyföld. XXXIII(1931). 90. 1.

készített, így később a tárlat aranyérmesei között olvashatjuk nevét.⁹⁷ Az 1932-es kolozsvári termény- és gyümölcskiállítás virágszekciójában,⁹⁸ majd az 1934-es marosvásárhelyi ipartárlaton ismét aranyérmeket vihetett haza (I.) János.⁹⁹ Ugyanekkor újabb árjegyzékeket (1932, 1933) bocsátottak az érdeklődők rendelkezésére,¹⁰⁰ de a harmincas évek virágkínálata nemcsak a katalógusokból, hanem a Reggeli Ujság,¹⁰¹ a Brassói Lapok,¹⁰² a Keleti Ujság,¹⁰³ a Kertgazdaság¹⁰⁴ és az Ellenzék¹⁰⁵ hirdetéseiből is szépen rekonstruálható, melyek mellett néhol már feltűnik a vállalkozás ízléses, visszafogott emblémája, egy háromszögben kis cserép, benne háromfele ágazó pici virággal, alatta az „Öllerer” névvel. Tudjuk azt is, hogy a család ekkorra már hollandiai virághagyma- és francia virágimporttal is foglalkozott. Egy 1936-os importengedély szerint 360 kg holland virághagymát,¹⁰⁶ míg 1937-ben Párizsból, az ottani vilákiállításon kitüntetett óriásvirágú krizantémokat és más dísznövényeket hoztak be Erdélybe.¹⁰⁷

Az Öllerer cég 1936-os bukaresti országos virágkiállításon való győzelme több szempontból is jelentősebb volt az előzőekhez képest. A marosvásárhelyi Reggeli Ujság a következőképpen számolt be minderről: „Azt lehet mondani, hogy az ország minden jelentékenyebb városából résztvettek ezen az ismertebb virágkertészek és cégek. A kiállítás zsűrije az ország legelső rendű szakértőiből állott. Méltán szolgál örömeinkre, hogy a kiállítás első díját helyi versenyző, az Öllerer cég nyerte el ciklamenjeivel. [...] A mostani elsőség értékét fokozza, hogy a kiállítás rendezésében Miklós herceg ténylegesen is résztvett, és a bírálóbizottság elnöke, Victor Sadulescu külügyminiszteri államtitkár meglehangú levélben köszönte meg Öllererék részvételét.”¹⁰⁸ Az eseményről és a nem mindennapi győzelemről a Magyar Lapok is tudósított.¹⁰⁹

A család számára újabb örömeiket tartogató 1937-es évet – (II.) János ekkor veszi feleségül az erzsébetvárosi örmény Vikol családból származó Szabó Annát,¹¹⁰ ebben az évben jelenik meg a kertészet legműveesebb kivitelű katalógusa¹¹¹ stb. – szomorú esztendő követte. 1938-ban a cég a Magyar Szó hasábjain – a korábbi évekhez hasonlóan¹¹² – még boldog új évet kívánt ügyfeleinek,¹¹³ négy nap múlva már gyász hírral rázta fel Marosvásárhely polgárait: „A helyi polgári társadalomnak súlyos gyászja van. Id. Öllerer János [...] elhunyt. Városszerte ismerték

⁹⁷ Keleti Ujság (a továbbiakban K. U.). XIV(1931). 203. sz. 12; Ellenzék. LII(1931). 204. sz. 4; B. L. XXXVII(1931). 206. sz. 7. Valamennyi cikk tévesen, Vilmosként hozta le (I.) János (Johann) nevét.

⁹⁸ Maros. VI(1931). 250. sz. 3; K. U. XV(1932). 246. sz. 8.

⁹⁹ *Oklevél*. Marosvásárhely 1934. dec. 2–9. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

¹⁰⁰ Árjegyzék. Marosvásárhely 1932 és 1933. Családi tulajdonban. S. gyűjt. Vö. még B. L. XXXIX(1933). 99. sz. 16; 104. sz. 16; 109. sz. 16; 115. sz. 16; 120. sz. 16.

¹⁰¹ Vö. R. U. V(1935). 67–128. sz.; VI(1936) 58–278. sz.; VII(1937) 50–95. sz.-ban közzétett hirdetések.

¹⁰² Vö. B. L. XLI(1935). 82–127. sz.; XLI(1936). 91–130. sz.; XLIII(1937). 63–95. sz.-ban közzétett hirdetések.

¹⁰³ K. U. XVIII(1935). 98. sz. 16; 99. sz. 11.

¹⁰⁴ Kertgazdaság (a továbbiakban K. g.). II(1936). 3. sz. 17; 4. sz. 9; 5. sz. 18.; 6. sz. 28; III(1938). 4. sz. 138.

¹⁰⁵ Ellenzék. LVII(1936). 92. sz. 6; 93. sz. 8; 94. sz. 6.

¹⁰⁶ *Autorizația de import 170063*. Mvhely. 1936. szept. 29. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

¹⁰⁷ K. g. III(1937). 4. sz. 133, 149.

¹⁰⁸ R. U. VI(1936). 260. sz. 4.

¹⁰⁹ Magyar Lapok. V(1936). 274. sz. 3.

¹¹⁰ R. U. VII(1937). 81. sz. 3; Az Ellenzék XXV(1937). 16. sz. 3.

¹¹¹ Árjegyzék. Marosvásárhely 1937. Családi tulajdon. S. gyűjt.

¹¹² Híradó XX(1934). 1. sz. 3; III(1935). 1. sz. 4; XXIV(1937). 1. sz. 2; Marosvidék. III(1935). 1. sz. 4; M. Sz. XI(1937). 304. sz. 4.

¹¹³ M. Sz. XII(1938). 1. sz. 4.

és becsülték. Iparában országosan elismert szakteknitely volt.” – írta a Reggeli Ujság azévi 2. lapszáma.¹¹⁴ A katolikus egyház – hálából, hogy életében a legidősebb Öllerer önként vállalta a központi felekezeti temető parkosítását, fákkal való beültetését – ingyen adott sírhelyet a családnak.¹¹⁵ A kiváló műkertészre a helyi Kereskedő Társulat még a május 29-én tartott évi rendes közgyűlésén is megemlékezett.¹¹⁶

Az Öllerer-féle műkertészetben újra kellett tehát szervezni a munkát a hátramaradt két fiúnak, (II.) Jánosnak és öccsének, (II.) Józsefnek. Érdekes módon utóbbi, a kisebb fiúgyermek került a kertészet élére, de 1939 februárjában mégis (II.) Jánost választották a 10 éve fennálló Romániai Kertészeti Egyesület erdélyrészi fiókjának közgyűlésén választmányi póttaggá.¹¹⁷ (II.) József – a Brassói Lapokban¹¹⁸ és a Szabad Szóban¹¹⁹ megjelent hirdetések, valamint az 1940-ben, eddigi ismereteink szerint utolsóként kiadott árjegyzék-katalógus¹²⁰ tanúsága szerint – az édesapja által természetett dísznövények szaporítását és értékesítését folytatta. Főként rózsák termesztésére fektette a hangsúlyt, de 1941-ben az Országos Kertészeti Egyesület Tavaszi Kertészeti és Virágkiállításán, a budapesti Városligetben kiállított, „feltűnően szép” színes hortenziáit, kannáit, kála-vázáit és muskátliit is nagy ezüstéremmel díjazták.¹²¹ „Lényegében nem csak kertész, hanem művész is volt. Gyönyörű kapukat csinált [...] a *legezotikusabb virágokból*.” – vallotta róla Öllerer Irén.¹²²

Mindeközben bátyja a második világháború kitörésekor felhagyott a kertészkedéssel, s nagy tételben faanyagot, száraz asztalos árut, tűzifát kezdett forgalmazni,¹²³ amire fa és építőanyag nagykereskedői engedélyt is váltott.¹²⁴ Részt vett a háborúban is, ahol 1942-ben tartalékos állományból zászlóssá léptették elő.¹²⁵ Vállalkozása még ideiglenes távollétében is minden bizonnyal jól mehetett, amit az is mutat, hogy amikor 1941-ben a városban tűzifa-ellátási gondok adódtak, a lakosság számára a közellátási hivatal vezetősége többek között a (II.) János tulajdonában lévő fa-nagykereskedéshez való fordulást szorgalmazta,¹²⁶ s ugyanazon év telén a polgármester, Májai Ferenc felterjesztésére a magyar királyi közellátásügyi miniszter (II.) Jánost rendeletében a marosvásárhelyi körzet hivatalos tűzifa-nagykereskedőjévé nevezte ki.¹²⁷ Egy korabeli híradás szerint a helyi kereskedőtársadalom értékes tagjaként Öllerer „méltán rászolgált a bizalomra”,¹²⁸ végül e vállalkozását 1944-ig vezette. Egy datálatlan – feltehetően 1952–1953 között – géppel írott feljegyzésében a következőt olvashatjuk: „Ezen idő alatt, míg a faraktárom volt, kertészettel, vagy más egyébgel egyáltalán nem foglalkoztam. A kertészettel

¹¹⁴ R. U. VIII(1938). 2. sz. 3.

¹¹⁵ Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹¹⁶ Híradó. XXV(1938). 21. sz. 1.

¹¹⁷ K. U. XXII(1939). 29. sz. 6.

¹¹⁸ Vö. B. L. XLIV(1938). 89–121. sz.; XLV(1939). 47–114. sz.-ban közzétett hirdetések.

¹¹⁹ Szab. Sz. III(1946). 78. sz. 4; 79. sz. 4; 81. sz. 4.

¹²⁰ Árjegyzék. Marosvásárhely 1940. Családi tulajdonban. S. gyűjt.

¹²¹ R. U. XI(1941). 129. sz. 5; Kertészeti Szemle. XIII(1941). 6. sz. 96.

¹²² Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹²³ Vö. R. U. X(1940). 236–299; XI(1941). 4–257; XII(1942). 49–221. sz.-ban megjelent különböző apróhirdetések.

¹²⁴ *Iparig. 2148.* S. gyűjt.

¹²⁵ Honv. Közl. LIV(1942). 31. sz. 716; Ellenzék LXIII(1942). 180. sz. 5.

¹²⁶ R. U. XI(1941). 207. sz. 5.

¹²⁷ 99.257/941. számú rendelet.

¹²⁸ R. U. XI(1941). 248. sz. 4; 251. sz. 3.

önállóan csak 1947 év óta foglalkozom, mert akkor kaptam ki részemet öcsémtől, aki addig az időpontig az egész kertészetet egyedül vezette, mint sajátját.¹²⁹

A két testvér és a család többi tagja a város társadalmi életéből is kivette részét. (II.) Józsefet 1940-től az EMKE választmányi tagjává,¹³⁰ feleségét, Halász Ágneszt 1945-ben a Magyar Népi Szövetség Maros-Torda megyei tagozatának intézőbizottsági tagjává,¹³¹ (II.) Jánost 1940-től a HONSZ titkárává,¹³² 1941-től pedig a marosvásárhelyi tagozat társelnökévé választották.¹³³ Ugyancsak (II.) Jánost a város angol klubok mintájára szervezett társaskörének, legjelentősebb társadalmi egyesületének, a „válogatott személyek” helyi Kaszinójának 1948-ban összeállított névsorában mint 1945-től bejegyzett tagot is ott találjuk.¹³⁴ Sajnos a politikai változások következtében teljesen felszámolódott nemcsak a Kaszinót létrehozó és 115 éven át fenntartó társadalmi réteg, hanem – az államosítással – az Öllerer család Poklos-parti kertészete is.

3. „Arról volt szó, hogy le is bontják a házat. [...] mindent elvettek”

Az 1948-as államosítást követően a Papp-Bányai-palotában kereskedelmi szakmai iskola működött.¹³⁵ Az Öllerer-féle virágüzletnek tehát költöznie kellett. Rövid ideig, 1949-ben még a Petőfi tér 2. szám alatt találjuk, ahol élő virágok, csokrok, koszorúk „elsőrendű kivitelben” készültek,¹³⁶ majd végleg megszűnt. Ettől az évtől nemcsak a bolt, hanem gyakorlatilag a Poklos-parti kertészet sorsa is megpecsételődött. De Öllererek sorsára jutott Marosvásárhelyen a díktatúra éveiben a szintén osztrák Schnedarek kertészcsalád is. A család tagja, László, a Partizán Szövetkezetek alelnökéként kapott munkát, s „az ő éberségén, kitartásán és lelkesedésén múlt, hogy a szövetkezet kertészettel bővült, hogy valóságos tudományos kísérleti állomássá lett”, s talán az is, hogy Öllerer (II.) József élete végéig itt tevékenykedhetett technikus beosztásban.¹³⁷

(II.) József 1952 ősztől kényszerhelyzetbe kerülve, de önként adta át kertészetét a városban létrejött Partizán Szövetkezetnek, talán abban reménykedve, hogy így zavartalanul tovább folytathatja a virágkerteszi tevékenységet. A Román Népköztársaság Minisztertanácsa és a Román Munkáspárt Központi Vezetősége azonban 1953. augusztus 19–20-i határozatában a városok és ipari központok körüli zöldségtermelő övezetek létesítését kezdte szorgalmazni a munkások zöldségellátásának biztosítása miatt, így az Öllerer-féle virágkerteszet (II.) József tulajdonában lévő részét 1953-ban mellékgazdaságként csatolták az említett Szövetkezethez, s Agavecoop

¹²⁹ *A Városi Néptanács Végrehajtó Bizottságának...* Marosvásárhely Dátálatlan gépelt kézirat. Családi tulajdonban (a továbbiakban *Végrehajtó*). S. gyűjt.

¹³⁰ M.Sz. XIV(1940). 204. sz. 2. Vö. még Magyar Nép. XXIII(1943). 41. sz. 652.

¹³¹ Szabad Szó. II(1945). 143. sz. 2; III(1946). 132. sz. 2.

¹³² Hadirokkantak, Hadiözvegnyek és Hadiárvák Országos Nemzeti Szövetsége. M. Sz. XIV(1940). 179. sz. 3.

¹³³ R.U. XI(1941). 147. sz. 2.; Székely Nép. LIX(1941). 151. sz. 5.

¹³⁴ Deé Nagy Anikó: *A marosvásárhelyi Kaszinó krónikája*. = *A Maros megyei magyarság történetéből* 2. Szerk. Pál-Antal Sándor. Marosvásárhely 2001. 95, 121.

¹³⁵ <https://www.kozpont.ro/epitett-oroksegunk/a-vasarhelyi-papp-palota/> U. m. i.: 2020. nov. 1.

¹³⁶ Népujság (a továbbiakban N.u.). VI(1949). 112. sz. 4; 116. sz. 6; 118. sz. 4; 119. sz. 6; 122. sz. 6; 124. sz. 4; 125. sz. 6; 128. sz. 6.

¹³⁷ Igaz Szó. II(1954). 3–4. sz. 67.

néven, Fogarasi Mihály segédtechnikussal és két segédmunkás növel¹³⁸ – a virág helyett – zöldségfélék (saláta, karalábé, uborka, hónapos retek és főként paradicsom) termesztésére álltak át, közben pedig elkezdték az újabb melegházak építését, tervezését is.

Öllerer (II.) József technikusként az új, váratlan helyzethez, úgy tűnik, könnyedén alkalmazkodni tudott. 1954-ben már a következőket olvashatjuk a helyi sajtóban: „A harapós januári szél végigsöpört a koronkai úton [...] Az ösvény kanyarulatánál üvegházak sorát pillantottam meg. A »Partizán« szövetkezet melegházait. [...] Az állandó fejlődés során a melegvíz-fűtésről gázfűtésre tértek át. A bonyolult csőhálózat helyébe a kertészet technikus-a – Öllerer József – újfajta fűtőtestet, »kanálist« tervezett.” Öllerer innovációjának alapja az volt, hogy a földgáz szén-dioxidra és vízgőzre bomlik az égéssel, a szén-dioxid hatására a növények gyorsabban fejlődtek, míg a vízgőz a levegő páratartalmát növelte, szinte felére csökkentve ezzel a növények fejlődéséhez szükséges időt.¹³⁹ A gázfűtésű természető-létesítmények és az új eljárás szabadalmát Öllerer 1953. március 4-én mutatta be a szövetkezet vezetőségének. Augusztus 18-án 009216. szám alatt iktatva beadta újítása pontos leírását az Újítások és Találmányok Igazgatóságának Bukarestbe, ahol azt – egy rövid, Breider Lászlóval való pereskedést követően – 1954 januárjában elismerték. A bevezetett újítást már 1954-ben több földgázzal rendelkező kollektív gazdaság és mezőgazdasági társulás is alkalmazta a tartományban (Nyáradszereda, Erdőszentgyörgy, Havadtó, Nyáradszentmárton), sőt kertészeti tanfolyamot is szerveztek, melyen a társulások és kollektív gazdaságok kertészeit tanították meg az eljárás alapjaira. Ezek ellenére Öllerer (II.) József sokat küzdött, hogy az általa kifejlesztett módszer eredményességét a helyi pártaktivistáknak bizonyítsa, s ezáltal a kertészet továbbfejlesztésére és kísérletek beállítására újabb anyagi forrásokat biztosítson. 1953 telén az új eljárással érlelt paradicsomait Schnedarekkel még Bukarestbe is felvitte. Hosszas várankoztatás után végül személyesen maga Gheorghiu-Dej fogadta őket, s tervekről, javaslatokról tárgyalhattak.¹⁴⁰ Még ebben az évben Öllerer (II.) Józsefet – törekvései elismeréseként – munkaérendmrenddel tüntették ki, kertészetét az állami és kollektív gazdaságok számára példaként állították, míg 1953–54-ben¹⁴¹ Marosszentgyörgyön létrejöhett egy kísérleti állomás,¹⁴² s idővel, 1957–1958-ban, az épülő vegyipari kombinátnál, Meggyesfalván a paradicsom nagybani termesztésére alkalmas üvegház is épülhetett.¹⁴³ Utóbbi a városi virágkertészet fő bázisa lett később.¹⁴⁴ Öllerer (II.) József 1955-ben egyéb kísérleteket is beállított az említett kertészetekben, hogy módszereinek sikerességéről a Tudományos Akadémiát meggyőzze.¹⁴⁵ 1957-ben a Bolgár Népköztársaság zöldségtermesztéssel és üvegház-építéssel foglalkozó szakemberei látogatták meg az általa irányított kísérleti üvegházakat, s a földgázfűtési eljárás mellett a látottakról („kellemes látványt nyújtott az ezrekre menő cserepes virág”¹⁴⁶) is elismeréssel nyilatkoztak. E hirtelen jött sikereken felbuzdulva (II.) József valódi

¹³⁸ Ua. 67–68.

¹³⁹ Előre. VIII(1954). 1958. sz. 1; XI(1957). 3001. sz. 1; V. Z. III(1954). 28. sz. 2; VI(1957). 114. sz. 1; Igaz Szó. II(1954). 3–4. sz. 69–70.

¹⁴⁰ Igaz Szó. II(1954). 3–4. sz. 71.

¹⁴¹ V. Z. V(1956). 15. sz. 3.

¹⁴² Előre. VIII(1954). 2205. sz. 1.

¹⁴³ V. Z. VII(1958). 21. sz. 7.

¹⁴⁴ Igaz Szó. II(1954). 3–4. sz. 71.

¹⁴⁵ V. Z. IV(1955). 84. sz. 1.

¹⁴⁶ Ua. VI(1957). 108. sz. 1.

kutatóvá lett, hol Marosvásárhelyen, hol pedig a közeli településeken állított be vizsgálatokat a mesterséges fényellátás,¹⁴⁷ a zöldséghibridek létrehozásának, a búzafajták összehasonlításának lehetőségeire vonatkozóan.¹⁴⁸ A megtermelt zöldséget és egyéb élelmiszer növényeket a szövetkezet élelmiszerboltjaiban, falatozóiban, vendéglőiben, piaci bódéiban Marosvásárhely-szerte árusították.

Öllerer (II.) József a kutatás mellett oktatást is vállalt. A tartománybeli falvak kollektivizálásának éveiben elismert és közismert szakemberré lett. 1955-ben az egyesült szakszervezetek tanácsa kéthónapos kertgazdasági tanfolyamot tartott, melyen a virágkertészetet 8 órában Öllerer József adta elő,¹⁴⁹ a szentkirályi zöldségtermelő csoport tagjainak pedig szakelőadást tartott.¹⁵⁰ Nyárádszentmártonban és Vadadon ismertette új fűtési eljárását,¹⁵¹ példáit, terveit követték később a Dózsa György és az Ákosfalva községbeli, a náznánfalvi, a mezőpaniti, az ilencfalvi, a folyfalvi, a nyárádkarácsonyfalvi, a szentgericei, a lőrincfalvi, a sárdi, a kelementelki, a kis- és a nagykendi kollektivisták, valamint a gyulakutai mezőgazdasági társulás tagjai. A Magyar Autonóm Tartományban szűk két év alatt mintegy 17 000 négyzetméter területen létesültek gázfűtésű Öllerer-féle üvegházak.¹⁵² Eredményeit ismerték az aranyosgerendiek,¹⁵³ a mezőbándiak,¹⁵⁴ a várhegyiek,¹⁵⁵ de még a gyergyószentmiklósiak is.¹⁵⁶ A felsoroltak talán szépen illusztrálják, hogy (II.) József elsősorban gyakorlati szakember volt. Életében nem sokat publikált, kísérleti eredményeit leginkább tanfolyamok, előadások keretében osztotta meg, ritkán vetette papírra. 1962-ben a Mezőgazdasági és Erdészeti Könyvkiadó adta ki *Gyakorlati zöldség-hajtás* című munkáját.¹⁵⁷ A szénsav-trágyázásról szóló kötete – eddigi tudásunk szerint – kéziratban lappang valahol, nem került kiadásra.¹⁵⁸

Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy Öllerer (II.) József – bár a korabeli pártpolitika szemében a dísznövény sosem volt annyira értékes, mint más haszonnövények – nem tudott teljesen lemondani, megfelekedezni fő szakterületéről, a virágokról.¹⁵⁹ A dísznövénytermesztési kísérletekben kiváló eredményeket tudott felmutatni,¹⁶⁰ az ötvenes években az ő virágai díszítették a tengerparti sétányokat,¹⁶¹ 1960-ban Marosvásárhely első – napjainkig meghatározó városképi elemnek számító – főtéri virágórájának kialakításában is része volt,¹⁶² s gyakorlatilag az ő kitarító munkájának köszönhetően kezdtek Marosvásárhelyt a hatvanas évektől *virágok városának*

¹⁴⁷ Ua. III(1954). 280. sz. 2.

¹⁴⁸ Utunk. XIII(1958). 19. sz. 2.

¹⁴⁹ Szab. Sz. II(1945). 128. sz. 4.

¹⁵⁰ V. Z. IV(1955). 139. sz. 3.

¹⁵¹ V. Z. VI(1957). 130. sz. 3; Előre. XI(1957). 2995. sz. 2.

¹⁵² Ua. 3046. sz. 1.

¹⁵³ V. Z. XXXVI(1984). 72. sz. 2.

¹⁵⁴ A Hét. XVII(1986). 7. sz. 3.

¹⁵⁵ V. Z. VII(1958). 266. sz. 4.

¹⁵⁶ Romániai Magyar Szó. XI(1999). 3272. sz. 1.

¹⁵⁷ Öllerer József: *Gyakorlati zöldség-hajtás*. Buk. 1962. Ismertetőjét lásd Előre. XVI(1962). 4559. sz. 2; V. Z. XI(1962). 158. sz. 2.

¹⁵⁸ Utunk XIII(1958). 19. sz. 2.

¹⁵⁹ Igaz Szó. II(1954). 3–4. sz. 67.

¹⁶⁰ Vö. például V. Z. IV(1955). 271. sz. 2.

¹⁶¹ Ua. XXXVI(1984). 72. sz. 2.

¹⁶² Ua. IX(1960). 156. sz. 1.

nevezni.¹⁶³ Egy korabeli tudósítás szerint a meggyesfalvi kertészetben „nemcsak a paradicsom sárga virágai, hanem a kedves ajándéknak szánt virágok is” virítottak. „Mintegy 1100 négyzetméter területű melegházban mind, mind virágot lát az ember. Több ezer fő, különfélék” – írta a helyszínre látogató riporter.¹⁶⁴ Alig néhány év múlva négy üvegházban, 2700 négyzetméteren folyt már virágtermesztés.¹⁶⁵ A kertészet első virágüzletét a Kossuth Lajos utca 2. szám alatt 1959-ben nyitották,¹⁶⁶ majd 1960-ban a Sztálin-téri új szálloda épületében is kialakítottak egy boltot a városlakók igényeinek kielégítésére.¹⁶⁷

Öllerer (II.) Józsefet 1958-ban virágtermesztői tevékenységéért kitüntették, a tartományi mezőgazdasági kiállításon még egyszer, utoljára – immár a Városi Virágkertészet képviselőjében – első díjat nyerhetett saját termesztésű ciklamenjeivel, krizantémjaival, primuláival, szegfűvel.¹⁶⁸ Ezen alkalomból Szilágyi András író publikus levélben köszöntötte az idősödő valamikori műkertészt, melyből egy megtört élet körvonalai rajzolódna ki: „Ön továbbfejlesztette apjától örökölt tudományát, és oly sok virágházat épített, hogy erre messze földön nem volt példa. Virágban Önnek Marosvásárhelyen nem volt versenytársa. Szegfűket, tulipánokat, kardvirágokat, hibrid virágcsodákat hozott létre. Kiskertjeinkben, napos ablakpárkányainkon nénikék, bácsikák és fiatal lányok nem is tudják, hogy ez vagy az a különös virág, Erdélyben alig látott csoda, az Ön gondolati és fizikai munkájának a műve. A szépség elterjedt, a nép közé került, élvezik a tömegek, a szépség szerzője pedig árnyékban maradt. [...] csalódások és sikerek, eredmények és elmúló esztendők festették szürkére a haját. [...] Amikor legutóbb Önnél jártam, határozottan levert volt.”¹⁶⁹

Öllerer (II.) József még egészen idős korában, halála előtti, nyugdíjas éveiben is igyekezett a család jövedelmét virágtermesztésből pótolni, de fokozatosan felszámolta háztáji virágállományát. 1980-ban eladta szeretett kardvirághagymáit,¹⁷⁰ s 1982-ben az utolsó üvegházi szegfűdugványokat is.¹⁷¹ Virágházai nagy részét az 1960-as évektől épülő Tudor Vladimirescu-negyed miatt átköltöztették a város egy másik pontjára, ott a zöldségtermesztés szolgálatába állították. Az 1927-ben épült családi házat, az 1970-es évek végén és a nyolcvanas évek elején tömbházakkal építették körbe, leárménykolták, így az egykor virágzó, napfényes kertben hamar ellehetetlenedett a dísznövénytermesztés és -nemesítés folytatása. Az egyik tízemeletes tömbházat épp a lakóház elülső udvarának közepére emelték. Öllerer Irén közlése szerint „*arról volt szó, hogy le is bontják a házat*”,¹⁷² ezért id. Bach Lóránd, a helyi Község- és Lakásgazdálkodási Vállalat osztályvezetője a kisajátítási dokumentációk részeként fotón dokumentálta az Öllerer-házat,¹⁷³ végül azonban „*nem bontották le, mert [a terület] statikailag nem birt volna meg még egy blokkot.*”¹⁷⁴

¹⁶³ Ua. XI(1962). 97. sz. 3.

¹⁶⁴ Ua. VIII(1959). 48. sz. 4.

¹⁶⁵ Ua. XI(1962). 10. sz. 1; XII(1963). 55. sz. 1; 248. sz. 3.

¹⁶⁶ Ua. VIII(1959). 279. sz. 2.

¹⁶⁷ Ua. IX(1960). 275. sz. 1.

¹⁶⁸ Ua. VII(1958). 266. sz. 4.

¹⁶⁹ Útunk. XIII(1958). 19. sz. 2.

¹⁷⁰ V. Z. XXXII(1980). 291. sz. 4. Vö. még Előre. XXXIV(1980). 10290. sz. 8.

¹⁷¹ Ua. XXXVI(1982). 10763. sz. 4.

¹⁷² Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹⁷³ Törzsök Sándor írásb. közl. 2020. júl. 18. S. gyűjt.

¹⁷⁴ Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

Érdemes néhány szót (II.) József testvérének, (II.) Jánosnak a sorsáról is szólni, aki a kommunista hatalom berendezkedésével kuláklisra került. Ügyét még hosszú évek múltán sem sikerült tisztázni a Néptanács Végrehajtó Bizottságánál. Körülbelül 1 hektáros területen foglalkozott virágtermesztéssel, a termesztett növényeket piacon értékesítette. „Feleséggel reggeltől estig dolgozunk a kertészetben, aki azonkívül a piaci árusítást is végzi” – írta az ötvenes években.¹⁷⁵ Kertészetét mindenféle fellebbezés ellenére végül egy kisajátítási határozattal vették el 1961-ben, de a meghagyott néhány négyzetméteres háztáji kertben haláláig folytatta a virágpalánták eladásra való termesztését.¹⁷⁶ Bár Kolozsváron fia, (III.) János is kezdetben virágkertészeknek tanult, agrármérnökként fejezte be az egyetemet,¹⁷⁷ s előbb Péterlakára helyezték,¹⁷⁸ majd Marosvécsre került, ahol egy szervezettebb gazdaság főmérnökeként dolgozhatott.¹⁷⁹ Ezt követően a Megyei Mezőgazdasági Igazgatóságnál a technológiák betartásáért felelős személy lett,¹⁸⁰ elsősorban a Nyárad- és Küküllő-menti települések felügyeletével bízták meg („És mindig azt mondták, hogy Jancsit küldjük a folklórzónába, tehát a Nyárad mentét s a Küküllő mentét folklórzónának nevezték annak idején. – vallotta férjéről Öllerer Irén).¹⁸¹ (II.) János másik gyereke, Erika gyógyszerész lett.

Öllerer (II.) József – látva, tapasztalva, hogy a kertészetben nincs rövid és hosszú távon jövő – mindkét gyerekének más pályát szánt, Bukarestbe küldte őket, „mert ott ismeretlenek voltak”.¹⁸² Klára orvos, (III.) József operátor lett, a román televízió magyar nyelvű adásának markáns személyisége,¹⁸³ akinek életművében a növények iránti érdeklődés és szeretet több ponton feltűnik.¹⁸⁴ Az sem lehet véletlen, hogy kislánya, Kinga ökológus-biológus szakmát választott.

1981-ben Halász Ágnes távozott az élők sorából,¹⁸⁵ de férje, „a Virágültető”¹⁸⁶ (II.) József és annak bátyja, (II.) János sem élhette már meg a ’89-es rendszerváltást s az azt követő átmeneti időszakot. 1984-ben mindketten elhunytak, a római katolikus temető felső kápolnájából helyezték őket osztrák édesapjuk mellé.¹⁸⁷ 1988-ban, 91 évesen lánytestvérük, Öllerer Margit is elhunyt.¹⁸⁸ „Úgy haltak meg, hogy semmit nem adtak nekik.”¹⁸⁹ A család utolsó kertészkedő tagja, Öllerer (III.) János volt, aki a Maros megyei Mezőgazdasági Igazgatóság növénytermesztési mérnökeként fejezte be pályafutását,¹⁹⁰ 2016-ban hunyt el.¹⁹¹

¹⁷⁵ *Végrehajtó*. S. gyűjt.

¹⁷⁶ V. Z. XXV(1983). 117. sz. 4.

¹⁷⁷ Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹⁷⁸ Előre. XVII(1963). 4814. sz. 1.

¹⁷⁹ V. Z. XXI(1969). 154. sz. 3; XXIII(1971). 82. sz. 1.

¹⁸⁰ Ua. XXXIII(1983). 266. sz. 1.

¹⁸¹ Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹⁸² Ua.

¹⁸³ Népszabadság. XLIX(1991). 101. sz. 13; Romániai Magyar Szó. III(1991). 415–416. sz. 8; 419. sz. 3; N.ú. XLIII(1991). 93. sz. 8; 94. sz. 8; A Hét. XXII(1991). 20. sz. 5; 22. sz. 6; Művelődés. XL(1991). 5–6. sz. 20.

¹⁸⁴ 1975-ben Máthé Éva *Növények hatalma* című riportjához a hazai gyógynövényekről készített például felvételeket.

¹⁸⁵ V. Z. XXXIII(1981). 107. sz. 4; 109. sz. 4.

¹⁸⁶ V. Z. XXXVI(1984). 72. sz. 2.

¹⁸⁷ Vö. Öllerer József virágkertész gyászjelentője. Teleki–Bolyai Könyvtár gyászjelentés-gyűjteménye, 20. századi mappa, leltári sz. nélkül.

¹⁸⁸ V. Z. XL(1988). 127. sz. 4.

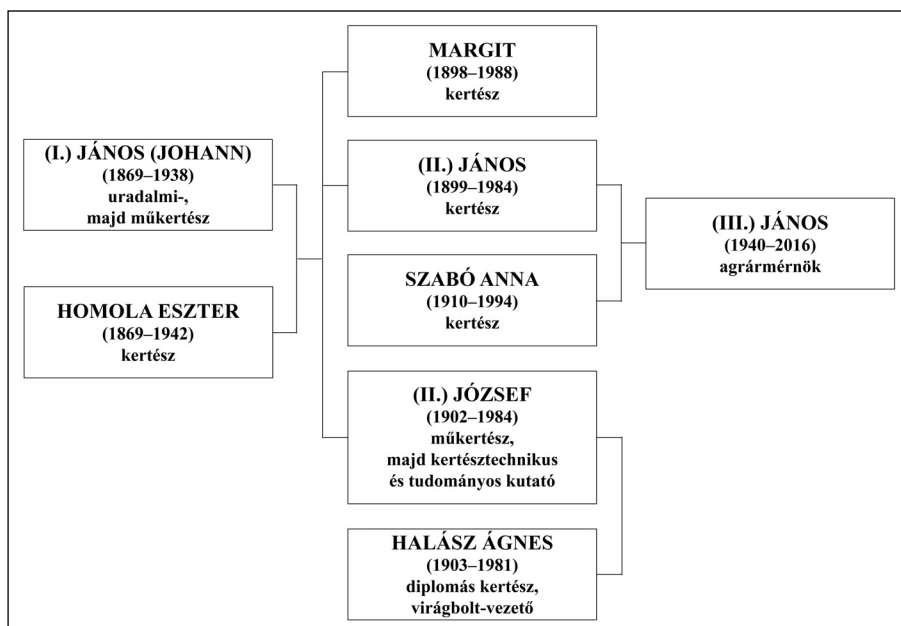
¹⁸⁹ Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹⁹⁰ N.ú. XLIV(1992). 108. sz. 3; XLI(1997). 41. sz. 1; XLIX(1997). 84. sz. 1.

¹⁹¹ Ua. LXVIII(2016). 59. sz. 19.

Az egykori kertészet területén ma tömbházak magasodnak, beárnyékolva a valamikori családi házat. „*Ha hátramegyünk a területen most, van vagy 90 garázs. Azonkívül '90-be egy félét alatt felhúztak egy templomot.*”¹⁹² A számtalan üvegháznak, melegágyaknak, a kazánkéményeknek és a víztoronynak nyoma sincs. Az egykor közismert és köztiszteletnek örvendő Öllerer család kertészkedő tagjainak emlékét ma már csak a városi kertészet meggyesfalvi telepén minden évben újravetett begóniahibrid őrzi, melyet a kertészet magyar és román munkatársai egyaránt Öllerer-*begóniaként* ismernek, de személyt már nem tudnak kapcsolni az idegen hangzású névhez.¹⁹³ A család iratainak nagy részét a '70-es években árvíz pusztította, megmenekült darabjainak javát 2010-ben egy ismeretlen régiségkereskedő vitte el.¹⁹⁴ Ami maradt – néhány vizáztatta, iszapos családi fénykép, árjegyzék és oklevél – talán beleférne abba a hátizsákba, melyet az 1890-es évek elején – mint népmeséink szerencsét próbáló főhőse – frauendorfí (I.) János (Johann) hozott magával Alsó-Ausztriából, ide, Erdélybe.

Melléklet¹⁹⁵

Az Öllerer család Erdélyben kertészkedő három generációjának fontosabb tagjai

¹⁹² Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹⁹³ Csíki Reményke szób. közl. Udvarfalva. 2020. márc. 14. S. gyűjt.

¹⁹⁴ Ö. I. szób. közl. Marosvásárhely. 2020. júl. 22. S. gyűjt.

¹⁹⁵ Az 1–7. számú fényképeket a tanulmány szerzője másolta régi felvételekről 2020-ban.

Öllerer (I.) János (Johann) osztrák szülei,
herzogenburgi Heumasser Mária (Maria) és
frauendorfi Öllerer (I.) József (Iosif) 1905-ben

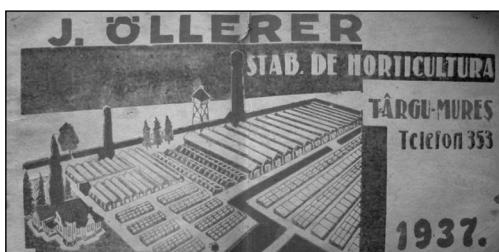
Öllerer (I.) János (Johann) és felesége, Homola
Eszter 1890-ben

Öllerer (I.) János (Johann) Erdélyben született
gyermekai, balról jobbra (II.) János, Margit és
(II.) József 1918-ban(?)

Öllerer (I.) János (Johann) az általa alapított
marosvásárhelyi virágkertészetben, halála előtt
egy évvel, 1937-ben

Öllerer (I.) János (Johann) árjegyzék-
katalógusának borítója 1937-ből, melyen
a virágkertészet méretarányos, valóság-hű
felülnézeti képe kapott helyet

Az Öllerer család egykori virágkertészetének
részlete 1961-ben

Korabeli újságcikkhez mellékelt kép a Tudor-negyed építéséről. A tömbházak előtt jól kivehető az Öllerer család által ültetett fenyőfák között meghúzódó családi ház; a kertészetet már beépítették (Új Élet. XXII[1980]. 10. sz. 6.)

A tömbházakkal körülépített, árnyékban maradt Öllerer-ház, előtérben az egyetlen megmaradt süllyesztett növényházzal. Szerző felvétele

The Öllerer Family Left in the Shadows. An Austrian Family of Flower Gardeners in Transylvania in the “Short 20th Century”

Keywords: flower gardeners, the Öllerer family, ornamental horticulture, reproduction and trade of plants

By the turn of the 19th and 20th centuries almost every city in Transylvania had at least one or two permanent flower gardeners, who through their diversified expertise and work had gained great esteem and respect among the locals and enjoyed a local-regional reputation. The members of the Öllerer family have been engaged for several generations in ornamental horticulture in Târgu Mureș, but also in the reproduction and trade of plants. The date and circumstances of their establishment in Transylvania at this time are still unknown. The study presents the floricultural activity of the family members from the First World War until the regime change in 1989, during the “short 20th century”. Using ethnographic methods, materials available in national archives, interviews, family documents, as well as articles and reports from the periodical press, the study aims to reveal how the members of the Öllerer family switched from noble mansion gardeners to urban flower gardeners, and during the dictatorship auxiliary workers or technicians.